

*Zvrhlé umění: „Umění je vše a vše je uměním. Pak nezbývá než neustále doplňovat katalog toho, co ještě nebylo doposavad prohlášeno za umění. Většinou zbylo už jenom to, co bylo předmětem studu a hnusu – fekálie a rozkládající se mrtvoly“ (zdroj: **Sacrum Imperium**, 27. ledna 2010)*

Autor: Václav Jan

Negativní reakce vyvolal v Brně plán na uvedení hry **Naše násilí a vaše násilí**, ve které mimo jiné Ježíš Kristus znásilní muslimskou ženu. Hra by měla být uvedena v divadle Husa na provázku v rámci festivalu Divadelní svět Brno. Část brněnských zastupitelů a občanů ji odmítá.

„Politika by neměla hodnotit a ovlivňovat umění. Festivalový program dává lidem na výběr různá představení a poskytuje divákům dostatečné množství informací, aby se mohli svobodně rozhodnout, zda představení navštívit nebo ne,“ vzkázal nespokojencům mluvčí Brna Filip Poňuchálek.

Naše svobodné umění

Ředitel divadla Glaser v reakci na nesouhlas některých občanů s uvedením hry řekl: *„Je zcela legitimní, že současné umění vyvolává diskusi k nejkontroverznějším otázkám současnosti.“*

Postoje tvůrců pak mohou vzbudit negativní emoce, nebo dokonce názorově rozdělovat společnost. To je ovšem, podle mne, znakem demokracie. Můžeme zaujímat naprosto rozdílná stanoviska a názory, vynášet o různých skutečnostech naprosto odlišné hodnotící soudy – například co je a co není umění, co je a co není kvalitní.“ A občanům Brna ředitel vzkázal, ať se sami rozhodnou, co chtějí a nechtějí vidět.

Za tyhle věty jsem panu řediteli vděčen. No jistě, je to přesně, jak říká! Pro nás umělce je to velké povzbuzení. Chystáme teď s naším amatérským souborem hru, v níž Mohamed znásilňuje 72 muslimských panen, a trochu jsem se bál, aby nebyla nějak moc kontroverzní.

Teď už vím, že umělecký rozlet nemůže být omezován žádnými mantinely a že v čele kulturní fronty máme osvícené a tolerantní muže, kteří se dokáží vahou své osobnosti postavit za zpracování společensky ožehavých, byť kontroverzních témat, jen když tak nějak hovoří k dnešku. V případě, že by někdo naši hru třeba nějak špatně pochopil, pan ředitel se nás bezesporu zastane, stejně jako mluvčí Brna a řada dalších liberálů, a jestli nás někdo vyhodí do vzduchu, tak nám budou aspoň procítěně kondolovat spolu s Macronem a Merkelovou.

Snaživě po bolševicku

Myslel jsem si, že provokativní angažovanost uměleckého díla, pokud se už chce vyslovovat k nábožensky, politicky nebo vůbec společensky citlivým tématům, spočívá ve zpochybňování bačkorového pohodlí mainstreamových jistot a dogmat, a v kladení nepohodlných, nežádoucích, či v běžném politickém diskurzu dokonce zapovězených otázek.

V tom skutečně lze spatřovat sílu a smysl umělecké provokace.

Ale jaké je to hrdinství, nechat Ježíše znásilnit muslimku? Umělecká „provokace“, za které se divadlo dočká jedině uznaného poplácání po zádech ze strany těch, co rozdělují divadelní granty a dotace, a obdivných recenzí v uvědomělém tisku, „provokace“, která má za cíl podpořit politickými a kulturními elitami prosazovaný ideový kurs?

Je to spíš snaživý příspěvek ke všeobecně vyžadované agendě bourání konzervativních hodnot, přežitků a relikvií „bývalé Evropy“ a myšlenkových stereotypů „bývalých lidí“, jak je krásně dvojsmyslně označovali už komunisté v padesátých letech. Opravdové snahy o vyvolání „diskuse k nejkontroverznějším otázkám současnosti“ je tam asi tolik, kolik jí v tomto směru bylo za normalizace v Ženě za pultem nebo Krkonošských pohádkách.

Lidé, co dobrovolně tvoří, uvádějí a hrají podobné kousky, jen vědomě slouží posilování neomarxistických multikulturních pozic, snaživě po bolševicku zvrací na všechno, co bylo svaté našim předkům, a trpělivě posouvají hranice toho, kam až lze salámovou metodou zajít, než lidé vážně už vezmou do rukou vidle. Tady je to zase jeden odkrojený kousek salámu, opatrně a alibisticky, protože když narazí na odpor, nebo když se to nepovede, pořád to ještě mohou s nadhledem svést na uměleckou licenci, pouze nepochopenou davem intolerantních zpátečníků.

Vážně máte, vážení soudruzi z Husy, pocit, že se touhle hrou vyslovujete k nějakým společensky ožehavým tabu?

Nový námět

Naše amatérské divadlo, povzbuzeno liberálním přístupem uměleckých elit ke společensky kontroverzním tématům, uvažuje o další hře, tentokrát s tématem židovské rituální vraždy. Jde samozřejmě jen o nadsázku, o uměleckou licenci, o vyprovokování debaty. Taková žertovná drobnost, v lehkém francouzském konverzačně odlehčeném stylu, s prvky provokativního bourání nějakých těch sexuálních tabu (a že jich jinak už moc není, díky našim progresivním divadelním scénám). Ptáte se, proč dělat divadlo o nějaké rituální vraždě, když všichni víme, aspoň v brněnském divadle to jistě vědí nejlíp, že žádná taková vražda nikdy neexistovala? Aha, a jaký vy máte nějaký historický důkaz o tom, že Ježíš znásilňoval muslimku? Přece tady i tam jde jen o uměleckou licenci a nadsázku, no ne?

Leč pro jistotu uposlechnu rady brněnského mluvčího. Ta naše chystaná hra se jmenuje „Jak křesťanský chlapeček pod nožem košeráka bídne zhynul“, ale kdyby to nebylo dost výmluvné, tak raději napíšu do programu docela přesně, o čem to je. Aby měli občané dostatek informací, aby ti, co by se jim to případně mohlo nelíbit, do našeho divadla vůbec nechodili a vypravili se někam jinam. V Praze i v Brně je pro ně denně „kultůry“ přešršel. Té správné, angažované, která se zase nelíbí mně, ale neprotestuju. To je ta demokracie.

„Postoje tvůrců mohou vzbudit negativní emoce, nebo dokonce názorově rozdělovat společnost. To je ovšem, podle mne, znakem demokracie“, říká ředitel Glaser. Zlatá slova. Platila-li by obecně. Když někdo zobrazuje Ježíše, jak znásilňuje muslimku, je to zdravá umělecká provokace, která klidně může názorově rozdělovat společnost, neboť to je přece demokracie. Mýlím se, že pokud by někdo zobrazil Mohameda, jak znásilňuje jeptišku, stejní lidé by náhle shledali, že je to útok na náboženské cítění, které jde proti principům tolerance a humanity, a že umění má lidi inspirovat a sjednocovat, nikoli rozdělovat? Trochu se prostě obávám, že mluví-li se dnes vážně o principech svobody uměleckého vyjadřování, ve skutečnosti jde o to, zda je příslušná společenská provokace namířena žádoucím, nebo nežádoucím směrem. Na tom není nic statečného, originálního ani tajemného. Je to jen taková malá škola demagogie. Minulý režim taky fandil otevírání společensky ožehavých témat, pokud takovým tématem byl třeba život a dílo mandelinky bramborové.

Kultura pro smetánku

Když už chce divadlo provokovat, tak se to nedělá tím, čemu establishment bude tleskat, ale tím, před čím dennodenně zavírá oči. Co takhle místo absurdních konstruktů odpíchnout se trochu od reality, která je beztak už v dnešní Evropě tak nějak artově přízračná, a s patřičným prožitkem ztvárnit utrpení žen, co se bojí chodit po ulicích kdysi evropských měst, s hrozbou, že budou znásilněny, kupodivu spíš partičkou barevných muslimů, než Ježíšem?

Ovšemže chápu, že hra Naše násilí a vaše násilí (kterou jsem neviděl, vidět nechci a **tato kritika také není kritikou dané hry**, nýbrž absurdity, alibismu a schematismu

společenského dialogu, který rámuje její uvedení) má jistě vyšší cíle, než znázorňovat nějakou realitu. Nepochybuji, že tak nějak hodlá rozkrýt příčiny a kontexty viditelných jevů, nejspíše zasunuté někde hluboko v podvědomí našich minulých vin a dosud nepřekonaných předsudečných stereotypů, že se chce na věc podívat tak nějak nově, po našem, moderně a liberálně.

Že to není hra pro blbečky a venkovany a že velkoměstská intelektuální smetánka univerzitního centra Moravy žádá intelektuálně rafinovanou výpověď o temném pozadí našich genetických odkazů, plných falešných dogmat, na jejímž pozadí se budou umělci s naléhavou přesvědčivostí a bolestnou upřímností vkrádat do lůna věčných tajemství vesmíru, k nimž je potřeba se blížit vznešeným obloukem sofistickované paralely a jemných, byť sexuálně poněkud explicitnějších náznaků, ovšem o to hlouběji, a s přesvědčivým, vpravdě nadčasovým záběrem.

Nebo tak nějak, prostě.

No dobrá, tak pojďme do říše fantazie, podobenství a snových iluzí, a sáhněme si na skutečná historická a společenská tabu, jimiž bychom mohli vpravdě rozproudit a vyprovokovat opravdicky vzrušenou celospolečenskou debatu.

Je libo muzikál?

Co třeba náš nově chystaný veselý muzikál o lásce dvou Cikánů v táboře v Letech? Něco jako Horečka sobotní noci to bude. Ouha, že by se to mohlo někoho dotknout? No, asi mohlo, stejně, jako se brněnská hra jistě mohla taky leckoho dotknout. Ale jak víme, to přece nevádí. To je daň za liberalismus, toleranci a demokracii. Však, jak správně říká pan Poňuchálek, komu se to nelíbí, nemusí na to chodit. Přece umění se nemůže zastavit před nějakými umělými dogmaty!

Taky je tu možnost dělat si divadlo jen tak nějak pro sebe a netahat do toho ty, jichž by se případně náš smysl pro humor a nadsázku mohl dotknout. Ale nedělám si iluze, že by se to dalo utajit. Určitě se najdou nějací pozorní studenti, co jim není lhostejná budoucnost naší země a Evropy, kteří nás střelhbítě napráskají (jako např. brněnská reinkarnace Pavky Morozova **Daniel Zeman** a jeho hrdinný boj proti **přednášce Červenobílých** na Masarykově univerzitě – pozn. DP) a zařídí, aby hra byla stažena, ana uráží jejich kulturně-relativistický jemnocit. Však jsou autoritami přímo vedeni k tomu, aby věnovali příslušnou pozornost negativním jevům ve společnosti (a aby určovali, co to je), a občansky se angažovali spoluprací na jejich rozkrývání ruku v ruce se složkami státního, případně univerzitního dohledového aparátu. Snad za to už na humanitních fakultách dostávají i zápočty, jak jsou poslední dobou aktivní.

Rada na závěr

Lze pochopit, že existuje nenávist ke křesťanství, ať už vychází z pozic ateismu, marxismu, judaismu, islamismu nebo pro mě za mě třeba od zednářů, to je prostě realita. Ale, páni

tvůrci, nejste v tom moc původní. Modlářské přežitky křesťanství a jeho falešnou důstojnost usilovně bourají progresivci už nejméně půl století, původně marxisté na východ a neomarxisté na západ od železné opony, posléze se sbratřivší do jednoho šiku. Jen trapně navazujete, i když jistě neotřelejšími formami, na kulturní politiku minulého režimu, kterou před vámi se stejným hrdinstvím realizovali svazáci a soudruzi v divadlech hlídaných místními organizacemi KSČ, v nejlepších tradicích marx-leninské dialektiky.

Probouráváte se do již dávno vyvrácených dveří. Pokud chce divadlo provokovat, kéž se vyjadřuje v kontextech, které jsou dnes skutečně tabuizovány, a ne barvotiskovými obrázky, které jsou v Evropě módní už nejméně 50 let a které mohly být považovány za novátorské a šokézní možná tak naposledy na Sicílii v roce 1968.

Takže závěrem: Máme tu celkem tři nápady na veselé, a přitom velmi angažované hry. O chlapečkovi podříznutém židovským košerákem, o love story z tábora v Letech a o strýčku Mohamedovi, kterak przní panny. Tak mě napadá, že jsou to natolik ambiciózní a umělecky nosná témata, ve své vícevrstevné ambivalenci, že bych jejich inscenaci docela rád přenechal profesionálům z Husy na provázku, kteří mají s ožehavými tématy svoje zkušenosti a tak nějak vědí, jak na to sáhnout a co z toho uhnít. Určitě by to v jejich podání bylo velmi originální, neotřelé a provokativní, jak doba žádá. Určitě po těch tématech rádi sáhnou, není-liž pravda? Jenom se bojím, aby se oni trochu nebáli. Že by jim totiž v prvních dvou případech udělali v divadelku průvan policisté a ve druhém ještě trochu definitivnější průvan brněnští umírnění muslimové.

V té naší krásné, svobodné, demokratické společnosti.

Takže vzhůru, obujte se ještě drsněji, ještě odvážněji, do nebohých a bezbranných zbytků evropského křesťanstva, moji milí, stateční divadelníci, obrozenci, hrdinové z prken, co znamenají svět!

Úvaha Václava Jana původně vyšla na stránkách Protiproud.cz 15. dubna 2018.